

Szabad emlékek jegyzéke több ülésben a Villányi úti József Attila Gimnáziumról

A Wälder Gyula műépítész megálmodta alma materbe 1965 szeptembere és 1969 júniusa között gimnáziumi diákként jártam. Ugyanide tértem meg történelem - német nyelv és irodalom szakos középiskolai tanárként, közvetlenül a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem elvégzése után, 1978. augusztus 28-án. Pedagógusként tizenkilenc tanév, közte tizenhat évnyi folyamatos osztályfőnökség, évtizednyi vezetőtanári stallum jutott osztályrészemül. Csaknem negyedszázad tehát az idő, amihez emlékek fűznek. Egyszer bizonyára készül majd monográfia azokról az évtizedekről, amelyek elválasztották, illetve összekötötték a Ciszterci Rend Budai Szent Imre Gimnáziumának történetét a József Attila Gimnáziuméval.

Iskolánk az 1960-as évek második felében

Mi még sokan voltunk. 1965-ben hét elsős osztállyal, negyven főt meghaladó létszámokkal kezdtük meg a középiskolát. Mi, C osztályosok, a német tagozatot képviseltük. A német nyelv a kommunista diktatúra első évtizedében ellenséges, reakciós nyelvnek számított, és iskolában nem is oktatták. Nekünk már megengedték, hogy Goethe, Hofmannsthal és Thomas Mann nyelvét középiskolás fokon elsajátítsuk. További nyelvi tagozatok is működtek: angol, francia, orosz.

Ahogy az iskolánkba akkoriban általában, úgy a mi osztályunkba is, gyökereiket tekintve jellemzően a keresztény középosztály gyermekei jártak. Voltak persze rendszerhűvé vált családokból érkezett társaink is. Ez mindenesetre nem volt ok a megkülönböztetésre. Az alap az volt, hogy a szovjeteket nem szeretjük, a kiszolgálóikat megvetjük, de ezt nem verbálisan, hanem zenei, futballszurkolói attitűdünkkel, szerény ruhaviseleti hangsúlyokkal demonstráltuk. Mivel tanáraink, talán, a mienkénél is nagyobb arányban képviselték a polgári értékrendet, ebben a tekintetben semmiféle látványos konfliktusra nem került sor velük. Már első osztályban jót nevettünk, egyébként derék földrajztanárunkon, aki „... na de a fejlődés üteme...” félmondattal próbálta védelmébe venni a kommunista tervgazdálkodás előnyét a nyugati „kizsákmányoló” típusúval szemben.

Az oroszországi bolsevik hatalomátvétel évfordulóját persze minden évben dísztermi iskolai ünnepéllyel ünnepeltette az egypárt, ahogyan kellett, szovjet

himnusszal és internacionáléval. Ezeket persze csak az iskolai kórus énekelte, a békát pedig Sass tanár úrnak, az ének-zene oktatás művészenek, is le kellett nyelnie.

Ezzel szemben nem rendszerünnepi alkalmakkor rock szólt a Díszteremben. A Kék Csillag együttes is fellépett, ráadásul, ha jól emlékszem tanítási időben. A szalagavatónkon pedig az öregdiákjainkkal (Kóbor, Laux) felálló Omega húzta a talp alá valót.

Fiatalok néven, Nobel Iván tanár úr irányításával iskolaújságunk is volt. A szerkesztőségnek évikig tagja voltam. A polgári ízlés és tartalom volt jellemző a periodikára. Semmiféle rendszerpropagandista írás nem jelent meg a lapban. Legemlékezetesebb saját cikkem a Dutka Ákosnál, a nagyváradi Holnap irodalmi folyóirat már agg egykori költőjénél tett látogatásról szóló tudósítás volt.

Az osztálykarácsonyok nem fenyőfaünnepek voltak. Osztályfőnökünk, Vasbányai tanár úr hetekig készített fel bennünket versekkel, zenékkal Krisztus születésének ünnepére. Gyertyafénnyel világított teremben gyűltünk össze a Szenteste előtti napok egyikén. Klasszikus muzsika, és az alkalomhoz illő Illés-Koncz zene szólt a versek, prózák között.

Akkoriban négy-öt napos tanulmányi osztálykirándulások voltak szokásban. A négy év alatt csaknem az egész Belső-Magyarországot bejártuk. Kelet-Magyarország, Debrecen hangsúllyal és a Csokonai Színház Csehov-előadásával volt az első osztályos kirándulásunk helyszíne. Mellesleg a Hortobágy egy foci pályáján jól megvertük a fölöttünk járó évfolyam c osztályának csapatát. Tortát kaptunk osztályfőnök tanárnőjüktől, a bennünket is tanító, többünkben máig rettegetést keltő, matematika szakos néhai Horváthné Piroska tanárnőtől. Másodikban Északkelet-Magyarországon jártunk. A kőkapui turistaházban volt a szállásunk. Különösen az egri városnézés maradt emlékezetes. Harmadikban Nyugat-Magyarországra mentünk. Sopronban és környékén akkoriban még folyamatos rendőri ellenőrzést tartottak a „disszidálni” szándékozók, magyarul a szabad világba menekülni kívánók, kiszűrésére. Az egyik emlékezetes eseménye az útnak az osztály focicsapatáról készült sztárfotó elkészítése volt a Hotel Lövér bejárati oszlopainál. Negyedikben, néhány héttel az érettségi előtt Délnyugat-Magyarországra utaztunk, ahol Pécs volt a hídfőállásunk. Ott már nagyon nagy fiúknak és lányoknak képzete magát az osztály egy része. Jól be is rúgtunk néhányan, ami utóbb a szülőknek írt, egyébként igen szelíd hangú osztályfőnöki elmarasztalást vont maga után.

Mentünk mi egyébként saját szervezésben is sokfelé. Egerlövőn például építőtáborban voltunk fiúk, vagy tízen. Valamilyen csatornaféleséget építettünk kubikusként, de a lényeg a délutáni focimeccsek jelentették. A harmadik osztály utáni nyáron pedig, a fiútársaság jeles tagjai, a Balatonnál töltöttünk együtt egy hetet. Hajnalig tartó kártyacsatáink felejthetetlenek, pedig se cigaretta, sem alkohol nem fűtött ott, akkor bennünket.

A „Lant” külön világ volt. Így neveztük a Villányi út – Fadrusz utca sarkán mind a mai napig elterülő tenispályát. Mi nem teniszlabda után rohangáltunk, hanem a télen működő jégpályára jártunk fogócskázni és lányok után kajtatni.

Osztályfőnökünk nagy súlyt helyezett arra, hogy gondolkozzunk a világról, és készüljünk arra, hogy a szocializmus viszonyai között is a keresztény és polgári mentalitást képviseljünk. Ennek eszköze a „vasárnapi iskola” is volt. Ilyenkor nem az iskolaépületben, hanem valamelyikünk szülőjének lakásán gyűltünk össze, és beszélgettünk olyan dolgokról, amiről a szoros értelemben vett iskolai körülmények között akkoriban nem volt tanácsos. Ne felejtjük el, hogy két évvel a gimnáziumba lépésünk előtt még akasztottak 1956-ért, és a rendszer ellenes „izgatás” vádjába bármi belefért akkoriban, ami nem harmonizált a kommunisták világlátásával. A mi iskolánk, Rákosi szavait kifordítva, nem a béke, vagyis a kommunista uralom erős bástyája volt, hanem a szabad gondolkodásé, a polgári humanizmusé. Vasbányai tanár úr jeles magyar és európai művészekről keresztelte el osztályait. Mi a Michelangelo osztály lettünk. Osztálytermünkben nem balos lózungok voltak olvashatók a diákokkal szemközti falon, hanem egyebek mellett névadónk sorai a CXXX. versből: *„Jobb nem élni, mint haláltalan égni!”* Szállóigévé vált köztünk a Kant *Reflexionen zur Metaphysik* című művében is idézett sor: *Forma dat esse rei*. Nem mindig tartottuk ezt be, de éreztük, hogy ehhez kell igazodnunk.

1969 májusában azután, annak rendje és módja szerint, elballagtunk. Ami azután történt, azt Bereményi Géza írta meg a legjobban a Másik János megzenésítette dalban: *„Szétszéledtünk, egyik erre, másik arra, szétszéledtünk, ki Párizsba, másik Svájcba, aztán néhány jutott belőlünk Amerikába, széjjelmásztunk...”* Hozzá tartozik még a történethez, hogy a távozók nem politikaiak voltak, hanem, ahogyan ma mondják, gazdasági menekülők. Előbb-utóbb csaknem minden osztálytárs diplomát szerzett, és hagyományos polgári attitűdben élte, éli az életét. A közösen megélt középiskola azért komoly összetartó erőnek bizonyul. Egyetlen egy, az érettségi utáni öttel osztható évben sem maradt,

marad el találkozó, sőt a február 29-ére, osztályfőnökiileg elrendelt összejövetelekre is megérkezünk.

Már nem, még nem

Nekem két év munka és huszonnégyszáz nap néphadsereg jutott feladatul az érettségit követően. Kemény időszak volt, de hosszú távon nagyon jól telt, tartást adott. Csak négy évvel a matúra után lettem történelem – német nyelv és irodalom szakos egyetemista a Debreceni Egyetemen. Nagyszerű képzést kaptam, amiből máig élek. 1978. augusztus 28-tól azután, osztályfőnöki segédlettel és támogatással, tejfelesszájú tanárként visszakerültem a Villányi úti szent falak közé.

19 tanév pedagógusként

Gimnazista korom tanárai szinte kivétel nélkül jelen voltak a tantestületben, amelybe bekerülni kivételes dolog, kellően meg nem becsülhető elismerés volt. Dr. Palotás János vezette igazgatóként, akkor már harmadik éve, a scholát. Teljes lelkiismereti és szakmai szabadságot kaptam. Ez annál is inkább jelentőségteljes dolognak számított, mert a történelem tárgy feladata a pártközpont szerint az ifjúságnak a dialektikus és történelmi materializmus szerinti civilizáció történettel való felvértezése volt. Az nem lehetett kérdés, hogy ebben nem leszek partner, sőt a szüleimtől kapott és saját József Attila Gimnáziumban szerzett élményeimből következő keresztény-polgári világképet próbálom meg átadni a rám bízott diákoknak.

Annál pikánsabb volt, hogy az első évben kizárólag végzős, negyedikes, osztályokban tanítottam történelmet, a huszadik század történelmét, valamint a *világnézetünk alapjai* nevű, a kommunista pártpolitika szándéka szerint keményen antiklerikális, marxista-leninista tárgyat. Éppen azokban a hónapokban kaptam meg egyik tanítványom édesapjától kölcsönbe *Márai Sándor: Föld, föld!...*, illetve *Méray Tibor: Nagy Imre élete és halála* című könyvét. Ezek a friss olvasmányélmények még elszántabbá tettek. Valósággal lubickoltam a feladataimban és igazából nem is sejtettem, hogy égő fáklyával a kezemben benzines palackokon táncolok.

A diákjaim nagyon jól fogadták azt, hogy 1919-et, 1945-öt, 1956-ot nem a történelem tankönyv megközelítése szerint tanítottam. Csak utóbb értesültem arról, hogy néhány szülő viszont neheztelt ezért, aminek pártvonalon hangot is adtak, sőt rendőrségi feljelentések is történtek. Igazgatóm azonban minden alkalommal megvédett, és egyetlen egyszer sem kellett sem a Zsombolyai

utcában működő kerületi rendőrségen, még kevésbé a Tolnai Lajos utcai hírhedt rendőrségi vizsgálati osztályon megjelennem.

Dr. Palotás János egyetlen egy alkalommal szólt rám, szelíden, politikai okból. Valamikor a nyolcvanas évek elején egy tanítási gyakorlatát iskolánkban folytató egyetemista kistanárnő meghívott a Dialógus békecsoporthoz egyik, egy magánlakásban a kora esti órákban tartott, összejövételére. Ez egy igen szelíd (atom)fegyverkezés ellenes ifjúsági kezdeményezés volt. Meg is jelentem a rendezvényen, de csak hallgattam az előadásokat, és legfeljebb két-három embernek mutatkoztam be. Másnap az igazgató úr várt a nagytanárban. Azt mondta, kora reggel telefont kapott a rendőrségtől, hogy én egy nem engedélyezett csoport rendezvényén voltam előző este. Arra kért, hogy saját érdekében ilyenre többet ne kerüljön sor. Így működött a kommunista elhárítás. A Gestapo sem volt körültekintőbb.

1983-ban újabb priuszt gyűjtöttem be. Ugyancsak a József Attila Gimnáziumba járt menyasszonyommal úgy határoztunk, hogy az alma materhez való kötődésünket azzal is kifejezzük, hogy az iskolaépület mellett álló Szent Imre plébániatemplomban tartjuk meg az esküvőnket. Mindez a nyári szünidő kellős közepén, július végén történt. Én ugyan diákjaimat nem hívtam a liturgiára, de húszan-harmincan mégis jelen voltak a szertartáson. Ezt sem bírta megemészteni a rendszer. Ezúttal az iskola párttitkárát eresztették rám. A fiatal testnevelő tanár igyekezett komolyan venni a házi feladatát. Számon kérte, hogy miért az iskola melletti istenházában tartottam egyházi esküvőmet, illetve, hogy miért vett azon részt tanítványaim egy csoportja. Fenyegetni nem fenyegetett, csak megpróbált elszámoltatni. Azt hiszem az egész jelenet neki sokkal kínosabb volt, mint nekem.

Mindeközben már évek óta osztályfőnök is voltam. Nem hibátlanul ugyan, de igyekeztem az otthonról hozott és a diákéveimben kapott útravalót továbbadni.

Legelső tanári évem kivételével mindvégig tanítottam német nyelvet is. Mivel magam is a gimnáziumi tanulmányaim során tanultam meg, középiskolás fokon, német tagozatos osztályban, németül, képes voltam átélni a kezdő nyelvtanulók helyzetét. Egy tankönyvcsaládot lehetett választani, Szanyi Gyula tanár úr művét, de az sok tekintetben alkalmasabb eszköz volt, mint a piaczgazdaság korának nyelvkönyvei. A német órák egyúttal a tanítványokkal való sokkal személyesebb kapcsolat kialakítására is esélyt nyújtottak. Családi viszonyaikról, az iskolán kívüli életükről, örömeikről, bánataikról, küzdelmeikről spontán módon eszmét tudtunk cserélni. Magam pedig igyekeztem eszményeimet németül

közvetíteni. Túlnyomórészt heti három órában volt alkalmam nyelvet tanítani, de ennek ellenére, mindenk előtt a túlnyomó részben törekvő, szorgalmas diákjaim munkája nyomán, tisztos színvonalú német nyelvismeret birtokába jutott a többség az érettségi vizsga idejére. Emlékezetes élmény volt, amikor második, 1983 – 1987 közötti osztályom két diákját az Országos Középiskolai Versenyen a legjobb 30 tanuló közé sikerült bejuttatnom. Ugyancsak felejthetetlen az is, hogy harmadik osztályom német óráin, harmadikban és negyedikben, az osztrák rádió híreit hallgattuk rendszeresen az órán. Majd megbeszéltük, természetesen németül, hogy mi volt a nyugati média álláspontja a kimúló félben lévő proletárdiktatúra országaiban történetekről. Ebből a csoportomból ma is többen is német nyelvismeretük hasznosításával keresik kenyerüket.

Különleges élményt jelentett nekem, és életre szóló útravalót a diákoknak is, az Erdélyben tett két osztálykirándulás. Az 1980-as évek közepén ezek veszélyes vállalkozások voltak, hiszen az elszakított országrészben tombolt a központilag szervezett román sovinizmus, és a Securitate, a romániai kommunista diktatúra titkosszolgálat, különös éberséggel figyelte a kéretlen magyar diákcsoportokat. Ráadásul mi a magyar emlékhelyeket, katolikus és református templomokat, plébániákat és parókiákat kerestük fel, és ez sem volt ínyére a bennünket nyilvánvalóan folyamatosan figyelő besúgóhálózatnak. Hogy a fenyegetettségünk milyen fokú volt, egy esettel bemutatható. Vasbányai tanár úr osztályával 1985 tavaszán voltam erdélyi körúton. Hazafelé jövet a Kőrös-parti Párizsban, Nagyváradon szálltunk meg. A város külterületén fekvő, ma már Robinsonról elnevezett kempingben volt a szállásunk. Annak akkori vezetője, egy magyar fiatalember nagyon barátságosan fogadott bennünket, a vacsora után pedig az egyik, a kísérő pedagógusoknak fenntartott faházba is bejött beszélgetni. Az éjszakába nyúló eszmecsere során egyszer csak feltépték a faház ajtaját, három-négy rendőrruhás, románul üvöltöző férfi kirángatta a házból a szállásvezetőt, és ott, néhány méterre a háztól, méteres gumibotokkal véresre verték. Tehetetlenül szemléltük a jelenetet. Nem volt kétséges, hogy mi járt volna, ha megpróbálunk beavatkozni. Másnap, a reggelinél és a távozáskor már nem találtuk nemzettársunkat, aki megbűnhődött azért, mert hosszan elbeszélgetett Magyarországról érkezett vendégekkel.

Egy év múlva, a fenti elborzasztó élmény dacára is ismét útra keltem Erdélybe, ezúttal saját osztályommal. A felkészülés során egy csaknem két órás irodalmi, néprajzi, földrajzi szövegekből, népdalokból összeállított műsort készítettünk, amit a diákjaim szüleinek elő is adtunk. Felejthetetlen, hogy előzőleg Lukácsi

Huba tanár úr magnetofonra énekelte a Székely Himnusz, amit egyik diákom azután hegedűn az összeállítás elején és végén is eljátszott.

Maga az utazás nagyszerűen sikerült és ráadásul a Gondviselés megmentett bennünket minden, az előző évi túra végén átélt szörnyűséghez hasonlatos élménytől.

Tantestületi értekezletek, természetesen, a dr. Palotás János igazgatta iskolában is voltak. Az igazgató úr valamennyit magas színvonalon, a pedagógia művészetét fölényes biztonsággal művelve vezette. Utolsó értekezlete óta csaknem 23 év telt el. Azóta egyetlen egy olyan iskolai értekezleten sem voltam, amelynek minősége akár csak távolról is megközelíteni tudta volna azoknak az összejöveteleknek az értékét. Pedig, kényszerűségből, több ízben is nyers kommunista pártpolitikáról is szó volt, de soha nem volt Szabad Nép félóra jellege az igazgatói megnyilatkozásnak. A folyamatosan gyarapodó tapasztalataimból bátorságot merítve, egyre gyakrabban mertem hozzászólásra jelentkezni. Soha nem kellett öncenzúrát folytatnom, mindig elmondhattam azt, amire az éppen időszerű iskolai, vagy azon kívüli témával kapcsolatban gondoltam. Az igazgató úr több ízben kifejtette, hogy büszke a tantestületére, hogy ezen a fórumon senkinek sem kell visszafognia magát, amikor nézeteiről beszél. Az 1980-as években, az idő előrehaladtával, azután még a korábbiánál is bátrabban lehetett megnyilatkozni.

Az első József Attila-s tanári szerződéseim megkötésekor Palotás igazgató úr megbízott klubvezető tanári tevékenységgel is. Hosszú évekig végeztem nagy örömmel ezt a feladatot. Havonta, az első években a hat napos heti munkarendhez igazodva, egy alkalommal, szombaton délutántól kora estig, később pénteki napon diszkó volt az iskolai klubteremben. Ez akkoriban a félemeleten a kosárlabdapályára néző helyiségben volt. De nem ezek a zenés rendezvények voltak a legérdekesebbek. A klubvezetés alkalmat adott arra, hogy olyan tudósokat, művészeket, előadókat hívhattam meg, akik felébresztették az érdeklődő diákjainkban a nemzeti múlttal, a haza iránti kötelezettséggel, a polgári gondolkozásmóddal kapcsolatos érzéseket, gondolatokat. Hasonló szempontok alapján hívtunk meg az április utolsó csütörtökén és péntekén tartott József Attila Napok első napjára jeles embereket. Nagyon hosszú lenne a lista, ha vezettem volna, hogy kik fordultak meg az 1980-as években az iskolánkban. Számomra a legemlékezetesebb vendég a Kaláka együttes, Tőkéczi László, Sándor György és Marosi Julianna voltak.

A Fiatalok című iskolaújság tanári korszakomban már nem jelent meg. A Gál-testvérek, (öreg)diákjaink, édesapjuk támogatásával, azonban új folyóirat megszületését kezdeményezték. Így jött létre 1987-ben, Vasbányai tanár úr szellemi segédletével, Tiszta Szívvel címmel egy új, évenként, a ballagásra megjelenő új periodika. Magam is igyekeztem részt vállalni a folyóirat körüli bábáskodásban. Irányát tekintve határozottan polgári- nemzeti-keresztény műhely volt ez, a történelmi idők különbözősége nyomán is, még hangsúlyosabban ellene szólva a késő-kádári rendszer szellemiségének.

Fiatal öregdiákjaink Fórum Társaságot szerveztek az iskolában, amelynek Domokos Pál Péter és más kiváló szellemek voltak rendszeres vendégei. Berecz András énekes, mesemondó, előadóművész állandó fellépője volt az összejöveteleknek.

A kommunista pártállam megszüntetésének időszaka még pezsgőbbé tette az iskolai életet. Ekkor az addigiaknál is világosabban meg lehetett fogalmazni azt, hogy a nagy többség nem kér a szovjet katonai megszállásból, az egypárti diktatúrából. Pozsgay Imre az akkori kommunista pártvezetés népi szárnyának képviselője is ellátogatott iskolánkba, és emlékezetes beszélgetést folytatott az igazgatói irodában néhány, erre az alkalomra oda meghívott pedagógussal. A fentiek – természetesen – a korábbiaknál erőteljesebben megosztották a tantestületet. 1978-ban és az utána következő évtizedben lényegében békésen tudott a pedagógus kar együtt tevékenykedni. Jóllehet tisztán lehetett látni, hogy a keresztény felfogás, a sztálinista gyökerű dogmatikus kommunista mentalitás, az antiklerikális neoliberais gondolat nehezen egyeztethető össze. Palotás igazgató úr vezetői zsenialitásának köszönhetően a fenti felfogások, kiegészülve, a francia forradalomból vett kifejezéssel élve a „mocsár” képviselőivel mégis együtt tudtak működni a nevelésben és az oktatásban egészen 1992-ig.

Az előzőekben ismertetett folyamatok miatt az iskolában nem okozott földrengésszerű változást a többpártrendszer újjászületése. Nekem ebből a legemlékezetesebb momentum az, hogy 1947 után 1990 júniusában kerülhetett sor újra tanév végi hálaadó Te Deum-ra. Ezúttal ezt nem az iskola melletti templomban, hanem a ciszter idők kápolnájában, a József Attila-éra Pest-Buda termében mutatta be a katolikus plébános.

A Ciszter rend képviselői tehát az 1990-es évek legelején visszatérhettek oda, ahonnan elődeiket 1948 júniusában, az iskola államosításakor Rákosi, Rajk és Kádár emberei brutális módon elzavarták. Brückner Ákos Előd O.Cist. plébános úr, az iskolával szomszédos katolikus plébániatemplom vezetője tért vissza az

úr, az iskolával szomszédos katolikus plébániatemplom vezetője tért vissza az elsők között saját középiskolás Alma Materébe. Jól emlékszem, hogy milyen szerényen és visszafogottan nyilvánult meg, amikor először szólalt fel tantestületi értekezleten. Palotás igazgató úr álláspontja az volt, hogy a Szent Imre Gimnázium és a József Attila Gimnázium is jelentősen gazdagította a XX. században a magyar nevelés és oktatásügyet. Ezért a két intézményt nem szabad egymás ellen kijátszani, hanem mindkettőnek meg kell adni a lehetőséget, hogy az új politikai és ideológiai körülmények között tovább működjenek a haza javára.

A Ciszter Rend az 1990-es évek elején a fenti igazgatói szándék ellenére várakozó álláspontra helyezkedett az iskola visszavételével kapcsolatban. A tantestületben sokan voltunk, akik örültünk volna, ha a rend jogos tulajdonát mielőbb visszavette volna. Erről egy általam kezdeményezett beszélgetésen tájékoztattam Brückner plébános urat a rendház épületében. Meglepett az a hűvös fogadtatás, amiben részem volt. Józan ésszel azt gondoltam, hogy a Ciszter Rend képviselője kifejezetten örülni fog annak, hogy az iskolán belülről biztatást kapnak ahhoz, hogy ismét fenntartók legyenek ott, ahonnan csaknem fél évszázada elüldözték őket. Kiderült, naiv voltam.

De az államhatalom is melléfogott. A XI. kerületben az 1990. évi önkormányzati választásokon a magát kereszténydemokratának mondó kormánypárt, a Magyar Demokrata Fórum került hatalomra. Palotás igazgató úrnak 1991-ben járt le ötéves igazgatói mandátuma. *Ő készen állt volna arra, hogy egy újabb ciklusban vezesse az iskolát.* Olyan személyről volt szó, aki kommunista párttagként ugyan, de kiválóan működő *gimnáziumot* vezetett a keresztény-polgári oldal és a baloldal meglegedésére is. Ha valamelyiknek, akkor sokkal inkább a kommunista-szocialista irányzatnak lehetett kifogása Palotás igazgató úr tevékenységével szemben, amiért eltúrta a szabad szellemiséget az iskolában akkor, amikor más intézményekben a legkeményebb kommunista pártvonalhoz való illeszkedés volt az elvárt magatartás. A fenntartó önkormányzat, szűkkeblűen, *csak egy évnyi hosszabbítást engedélyezett.* Nyugállományba kívánták helyezni.

Így napirendre került új igazgató keresése. Palotás igazgató úr azt szerette volna, ha a tantestületből került volna ki az utóda. Mások mellett engem is biztatott, hogy pályázzak a feladatra. Nem éreztem magamat felkészültnek öröksége átvételére, ezért elzárkóztam a lehetőségtől. A tantestületből más sem kívánt pályázni a vezetői feladatra.

Természetesen nem volt mindegy, hogy ki lesz az új igazgató. Egy külsős jelölt, minden a házhoz való kötődés nélküli pedagógus, tájékozódott a lehetőségről. Vasbányai tanár úrral viszont azt szerettük volna, ha az iskolához ezer szállal kötődő tanár folytatja a Palotás igazgató úr felépítette szellemi műhely vezetését. Így jutottunk el dr. Párdányi Miklóshoz, aki 1959 – 1963 között Palotás tanár úr osztályába járt. Utóbb, 1970 és 1980 között, orosz – történelem szakos végzettséggel, iskolánkban volt tanár, ezzel párhuzamosan pártösszekötő is. Ezt követően az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán tanított történelmet. Egy budai Duna-parti vendéglőben elköltött vacsora során rávettük, hogy pályázzon. Volt osztályfőnökként és történelem tanáraként Palotás igazgató úr is támogatta Párdányi pályázatát. 1992. augusztus 1-től így, egyedüli jelöltként, ő kapott öt évre szóló kinevezést a József Attila Gimnázium élére.

Bizakodóan vártuk dr. Párdányi debütálását. Ezzel szemben rövid idő alatt kiderült, hogy nemcsak a Palotás igazgató úr örökségét képtelen folytatni az új direktor, de a tantestület túlnyomó többségét elidegenítette vezetési stílusával, érthetetlen döntéseivel, kommunikációs problémáival.

Még Palotás igazgató úr szándékával egyezően és Dr. Kerekes János Károly O.Cist. apát úr egyetértésével 1992 szeptemberében megkezdte tanulmányait a József Attila Gimnáziumban az első un. „egyházi beiskolázású osztály”. Ez azt jelentette, hogy a Ciszterci Rendnek jelentős szerep jutott az ebbe az osztályba felvételt nyerő diákok kiválasztásánál. Az ezt követő tanévekben, 1996 őszével bezárólag, minden évben növekvő számú ilyen osztállyal indult a következő tanév. Ez az időszak jelentette a tulajdonképpeni átmenetet a Villányi úti iskolában a József Attila Gimnáziumból a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnáziumba.

Ebben az időszakban adódott lehetőségem, hogy szakmai szempontból lektoráljam azt a négy kéziratot, amit az akkori Nemzeti Tankönyvkiadó készült kiadni Rubovszky Péter tanár úr tollából, Valaczka András tanár úr szerkesztésében. Történelmi vázlatok voltak ezek az ókortól a XX. század végéig. Új volt a műfaj a tankönyvpiacra, és friss a hang, ahogyan a gyakorló tanár szerző bemutatta az emberi civilizáció múltját. Nagy örömmel végeztem ezt a feladatot, ami arra is alkalmat adott, hogy felfrissítsem az egyetem befejezése óta talán nem mindig kellően karban tartott ismereteimet. Vélhetően a kiadó megelégedésére végeztem a fenti lektori teendőimet, mert annak befejeztével felkértek arra, hogy a régi középiskolai történelmi olvasókönyvek utód sorozataként tervezett kötetek utolsó darabját, egy XX. századi történelmi

dokumentumgyűjteményt állítsak össze. Nagy lelkesedéssel láttam hozzá a megbízás teljesítéséhez. Olyan témákat érinthettem így, és tehettem hozzáférhetővé a történelem iránt különös érdeklődést mutató magyar diákoknak, amelyek tabunak számítottak a szocializmus idején. A Székely Hadosztályról, a Millerande-levélből, a Molotov-Ribbentrop-paktumból, Rommel visszaemlékezéseiből, Márai írásából a szovjet megszállás kezdetéről, a Mindszenty emlékiratokból, a recski internálótáborról, az 1956-os forradalomról emelhettem be forrásokat a kötetbe. Minden szöveg elé bevezetőt írtam, amelyek szemléletükben gyökeresen különböztek az előző, csaknem ötven esztendő hasonló kiadványaiétól. Meggyőződésem, hogy akkoriban a történelmet tanító tanártársaim egy részének is újdonságot jelentettek a fenti dokumentumok. Az első kiadás 1994-ben jelent meg, amit azután évről-évre újabbak követtek egészen addig, amíg a sorozat megjelenítését a kiadó napirenden tartotta. A Holló Antikvárium és számos más, régebbi kiadású könyvvvel foglalkozó portál most is kínálja az 1999-ben kiadott újranyomást.

Az 1990-es évek közepén nyilvánvalóvá vált, hogy a Ciszterci Rend, hezitálás után, de visszakéri elvett iskoláit, így a Villányi úti gimnáziumot is. Azért, hogy ezt a szándékot, szervezett formában házon belül is támogassuk, kezdeményezésemre keresztény szakszervezeti csoportot hoztunk létre az iskolában. Országosan is egyedülálló módon, 1995 májusában megnyertük a gimnáziumban megtartott közalkalmazotti tanácsi választásokat. Balázs Mátyás tanár úrral, és a nem keresztény szakszervezeti jelöltként a harmadik legtöbb szavazatot kapott Kovács Edit tanárnővel azonnal munkához láttunk. Célunk az volt, az kellett, hogy legyen, hogy képviseljük az iskola valamennyi dolgozójának többségi véleményét, és egyetértési jogot gyakoroljunk a munkáltató, vagyis az iskola igazgatója döntéseivel kapcsolatban.

Kedvvel és örömmel végeztük a feladatunkat. Sok kérdésben kellett egyeztetnünk Párdányi igazgató úrral. A vitás kérdéseket a tantestület nyilvánossága elé is vittük. Ezen a ponton súlyos konfliktus támadt. Az állam és a Ciszterci Rend abban állapodott meg, hogy a Rend az 1997 szeptemberében induló tanévtől kapja vissza a fenntartói jogokat az iskolában. A Rend, egy nem nyilvánosságra hozott időpontban, és a közösséget erről elfelejtve tájékoztatni, úgy határozott, hogy dr. Párdányi Miklóst, a József Attila Gimnázium igazgatóját teszi meg a Szent Imre Gimnázium vezetőjévé. Egy 1996. decemberi reggelen a nagytanáriban engem váró Brückner plébános úr beszélgetést kezdeményezett velem. A négy szemközti eszmecsere során, erős indulattal a hangjában, számon kérte tőlem, hogy mint az iskola közalkalmazotti tanácsának

az elnöke, miért vitatom Párdányi igazgató úr az iskolai élettel kapcsolatos egyes elképzeléseit. Azzal fenyegetett, ha nem hagyok fel ezzel, nem vesz át a Rend a következő szeptemberben induló iskolája tanárai közé. Arról tájékoztattam plébános urat, hogy feladatomhoz a felhatalmazást az iskola közalkalmazottaitól kaptam, és csakis nekik vagyok köteles el- és beszámolni tevékenységemről.

A Ciszterci Rendben 1996-ban lejárt Kerekes János Károly apát úr mandátuma a rend magyarországi kongregációja élén. Utóda az 1950 és 1996 között Rómában élő és ott tanuló és tanító Zakar Ferenc Polikárp lett. Ő 1985 – 1995 a Ciszterci Rend generális apáti tisztét töltötte be. A váltás új stílust is hozott az iskola és a Rend viszonyában. Kerekes apát úr derűs attitűdjét egy rideg viszonyulás váltotta fel az iskolában is tevékenykedő szerzetesek és az alma mater pedagógusai között.

Ennek jele volt az is, amikor, talán 1997 januárjában, egy tantestületi értekezleten az egyik az iskolában magyar irodalmat, magyar nyelvtant és hittant tanító, szerzetesi fogadalmát szűk három évvel korábban tett huszoneves szerzetes, szóban (!) közölte a tantestülettel, hogy akinek szándékában áll tanári pályáját a Szent Imre Gimnáziumban folytatni, az adjon be pályázatot a Rendnek. A hatalmi gőg nem is leplezett megnyilvánulása volt ez a formailag elfogadhatatlan bejelentés.

Az iskola átadás-átvételét intéző jogásztól megtudtuk, hogy a József Attila Gimnáziumban tanító pedagógusoknak három választási lehetősége van. Az egyik: tanári szolgálatra jelentkeznek a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnáziumba. Egy másik: nyilatkoznak arról, hogy tevékenységüket a József Attila Gimnáziumban kívánják folytatni. Vagy úgy határoznak, hogy egyik iskolában sem tanítanak tovább. Ebben az esetben felmentési idő és végkielégítés jár nekik.

A nyilatkozatokról számokat soha nem hoztak nyilvánosságra. Becslésem szerint a mintegy 70 fős tantestület fele, köztük magam is, pályázott Szent Imre Gimnázium tanári feladatára. Nagyjából 25-25 százalék döntött úgy, hogy marad a József Attila Gimnázium pedagógusa, illetve más intézményben kíván 1997 szeptemberében tanítani, illetve dolgozni.

Azokat a pedagógusokat, akik a Rend szóbeli felhívására pályázatot nyújtottak be a Szent Imre Gimnázium tanári állására, a Rend zirci apáti aláírással ellátott levélben tájékoztatta döntéséről 1997. április közepén. A vélelmezhető többség jelentkezését, köztük az én pályázatomat is, azzal az indoklással utasították el,

formálisan az apát úr, hogy foglalkoztatásunk, a kis létszámú tantestülettel újrainduló Szent Imre Gimnáziumban, nem áll a Rend módjában.

Kiváló, több évtizede a József Attila gimnáziumban nevelő és tanító, hitükért a Rákosi időkben is kiálló, ezért hátrányt szenvedő tanártársaimat is visszautasította a Rend. Számomra büszkeséget is jelentett, hogy közéjük soroltak. Másrészt nagy csalódás volt számomra az apáti levél, mert súlyosan igazságtalannak tartottam, és tartom ma is. Vigaszt az jelentett és jelent, hogy ilyen fenntartóval nyilvánvalóan amúgy is lehetetlen lett volna az együttműködés. A lelkemhez nagyon közel álló fiatal tanártársam, Balázs Mátyás tanár úr azonnal átlátta a fent leírt helyzetet. Őt átvette volna a Rend a Szent Imre Gimnázium tantestületébe, ő azonban, bár korábban felvételét kérte a katolikus gimnázium tanárai közé, június végén visszalépett ettől.

Gyakorlatilag 1997 júniusának végén, a felmentési idő miatt jogilag 1998. január 31-én kiléptem az Alma Materből. Arra lett volna mód, hogy a József Attila Gimnázium tanára maradjak. Tizenkilenc éven át úgy próbáltam nevelni és tanítani József Attila-s tanárként, hogy méltó legyek az 1912 és 1948 között működött ciszter gimnázium hagyományaihoz. Az örökösök egy csoportja ezt letagadta. Sajátos érdekszempontjaikat helyezték előtérbe. Lelkük rajta. Ebben a helyzetben azt láttam helyesnek, hogy más iskolában keressék és találók pedagógusi feladatokat. Azóta csaknem 18 év telt el. Az akkori döntéshozók szétszóródtak a szélrózsa minden irányába. Nekem még mindig tart a tanári pályám.

Azok a nem egyházi beiskolázású osztályok, amelyek a Villányi úton kezdték meg gimnáziumi tanulmányaikat, az állam és a Rend megállapodása szerint, az érettségi vizsgájukkal bezárólag, 2000 júniusáig, ugyanoda járhattak. Az iskola másik telephelye az Egry József utcai Általános Iskolában lett. 2000 szeptemberétől a József Attila Gimnázium a Váli utcai iskolaépületben működik.

Köszönettel tartozom azoknak a tanárainknak, diáktársainknak, tanártársainknak és diákjainknak, akikkel huszonhárom felejthetetlen évet töltöttem a Villányi út 27. szám alatti iskolaépületben, hogy neveltek, gyarapítottak, nemesítettek. Habet in adversis auxilia, qui in secundis commodat.

2015. Mindenszentek felé

kp 1969. IV. c

[Kovács Gábor]